

Irodalmi Kávéház az Alexandra Könyvesházban

Papp Tiborral és Prágai Tamással beszélget
Kőrössi P. József (Részletek)*

– Szép estét mindenkinek! Ma este, csiszolatlan időpontban, 8 órakor a könyvheti eseménysor egyik, talán utolsó epizódjaként beszélgetünk két érdekes könyvről, amelyeknek azon kívül, hogy mind a kettőnek az egyik alkotója Prágai Tamás, nem sok köze van egymáshoz. Szeretettel köszöntöm Papp Tibort és Prágai Tamást, ők ketten jegyzik A pálya mentén című „beszélgetős könyvet” – ha jól tudom, jól tájékozódtam, akkor ez egy sorozat első darabja. Azért mondom ilyen bizonytalanul, mert nem vagyok egészen biztos abban, hogy a párja nem jelent-e már meg – mintha úgy lett volna... Tehát ha már megjelent, akkor egy sorozatnak a második kötete ez a könyv. A második Prágai Tamásnak Pesti Kornél című – itt is van bennem egy kis bizonytalanság – novellás- vagy elbeszéléskötete, mert ez nem egészen egyértelműen novelláskötet. Ez is a könyvhétre jelent meg. Tamás, talán kezdjük veled és a Pesti Kornél című könyveddel. Nem is a könyvvel, hanem veled. Budapesten születél, pontosabban hol?

– A XI. kerületben laktam 26 éves koromig. Miért érdekes ez?

– Majd kiderül, mesélj róla egy kicsit, és szüleidről is.

– Nem hiszem, hogy különösebben érdekes a háttér: átlagos gyerekkort zűrésebb kamaszkor követett. De ez túl személyes ahhoz, hogy erről beszéljek. Viszont szerintem tudom, hogy hová akarsz kilyukadni...

– A kötetben nagyon sok a felfedezhető személyes vonatkozás...

– Igaz, de hozzá kell tennem: nagy híve vagyok a szerepjátékoknak. Tényleg sok a személyes utalás, vannak személyes motívumok, de ez mégsem igazán személyes könyv. Sok mindent a hős jelenít meg, akit kitaláltam és önálló életre kelt.

– Vannak olyan barátaid ma, akiket a gyerekkorodból hoztál?

– Egy gimnáziumi barátomat említhetem. De ez a kerület, a XI. kerület ebben a kötetben nagyon kevésbé frekvenciált. Nem igazán jelenik meg, bár egy-két dolgot meg lehet említeni. A József Attila Gimnáziumba jártam, és a Feneketlen-tó, Bartók Béla út, Gellért tér, Móricz Zsigmond körtér, Kosztolányi Dezső tér környéke ma is megdobogtatja a szívemet, hogyha arrafelé járok.

– A Bartók Béla útról mindig van valamilyen kedves megjegyzésed, például hogy azon a környéken nem változnak az utcanevek.

– Igen. A Kosztolányi Dezső tér pedig nyilván a Pesti Kornél-kapcsolat révén is érdekes. Itt, a Tranzit Kávéházban volt is épp emiatt egy kis beszélgetés

* Az itt közölt részben (a felvétel 2007-ben készült) Prágai Tamás a hangsúlyos beszélgetőtárs.

erről a könyvről. De azon túl, hogy Karinthy és Kosztolányi is köthető ehhez a környékhez – például a Hadik Kávéházhoz –, a környéknek ebben a könyvben nincs kiemelt jelentősége. Egyszer összegyűjtöttem, hogy milyen utca- és helynevek jelennek meg konkrétan a Pesti-ben. Elég tetemes lista. Középületek, felismerhető utcák, terek, kocsmák, kávéházak. Fél oldal kerekedett ebből, A4-es lapon, sűrűn gépelve.

– *Magadnak csináltál egy ilyen listát?*

– Igen, mert részben kíváncsi voltam, felhasználható-e ez valahol...

– *Mondjuk a hátsó borítón...*

– Igen, valóban arra is gondoltam, hogy a hátsó borítóra ki lehetne tenni, egy kis kuriózum, a hősök ténylegesen itt mozognak, a kortárs Budapesten. Ez fontos motívum.

– *Érdekes, amit mondasz, azt gondoltam volna, hogy ezeket a helyeket te tudatosan keresed meg...*

– Nem tudatosan. Már maga a főhős is – egy író a legritkább esetben választ tudatosan főhőst. Pesti Kornél szójátéknak indult, milyen vicces, ezzel lehet majd valamit kezdeni. Aztán elkezdte kinőni magát ez a figura, önálló életre kelt, egyre több minden rétegződött rá. Egyet kiemelnék. Kosztolányihoz, az Esti Kornél-novellákhoz sajátos viszony fűz. Kosztolányi 1903-körül felkerült Budapestre, bölcsészeti tanulmányokat folytat és megmártózik abban a művészes életformában, amelyre később, a húszas-harmincas években már meglett és befutott íróként, újságíróként visszatekint. Az én kötetemben is szerepelnek allűrök, reminiszcenciák, visszaemlékezések.

– *Tizenöt-húsz évről beszélhetünk ilyen értelemben, mert a novellák nagy része a rendszerváltás idején zajlik.*

– Igen, ez is benne van, a saját kamaszkoromra, saját főiskolás vagy fiatal koromra való visszaemlékezés, de benne van a régi Budapestre való visszaemlékezés is, mégpedig úgy, ahogy Kosztolányinál megjelenik: Kosztolányi felhőtlen, boldog ifjúkorra emlékezik vissza. Hiába vannak anyagi gondjai, a századfordulós Budapest, az első világháború előtti Budapest számára más jelent, mint a világháború utáni Budapest. Hiszen ez a történelmi tragédia keresztülvágja a civil, emberi magánélet idejét. Kiiktatja az időt. Úgy érzem, az én könyvemben is megmutatkoznak a XX. század traumái, abszurdításai, ahogy azokat a XXI. századból látjuk.

– *Mikor elkezdedsz egy ilyen novellát – amihez még mindig azt gondolom, hogy nagyon is sok közöd van, hogy vannak események, amiket személyesen is meg kellett élni, mert nagyon-nagyon konkrétanak tűnnek –, akkor tudod, hogy merrefelé haladsz, készen van már a fejedben, hogy mi is lesz, vagy engeded, hogy a történet sodorjon ide-oda?*

– Azt hiszem, hogy helyzetek vannak leginkább ezekben az írásokban, olyan helyzetek, amelyek lehet, hogy jellemzőek rám is, de mégsem annyira rám, hanem Pesti Kornél karakterére. Kosztolányi és Esti Kornél is vitázik, hogy most ez ő vagy nem ő. Nem: ez egy karakter, egy alkotó típusú ember karaktere. Van egy nagyon érdekes szakasz az Esti Kornél elején: arról beszél, hogy ezt az Estit milyen behatárolhatatlan alaknak tartották a kortársak, nem tudták, hogy most ez társadalomépítő polgár vagy társadalombomlasztó művész, jobboldali vagy baloldali, vagy micsoda. Nem tudják besorolni. Azt hiszem, hogy az ilyen

karakterben, mint ez az én Pesti Kornéloom is, tőről fakad ez a labilitás. Ez nem jelenti azt, hogy arctalan vagy ne lenne karaktere; csak azok a társadalmi normák, elvárások, amelyekkel őt szembesítik, nem relevánsak: nem felelnek meg az ő besorolásainak.

– *Tehát a te Pesti Kornéloed is művész, író.*

– Igen.

– *És időnként párbeszédet folytatsz velem.*

– Így van.

– *Ugyanúgy, ahogy Kosztolányi. Nem félsz attól, hogy korlátok közé szorítod a hősiéteket, éppen amiatt, hogy állandóan Kosztolányi Esti Kornéljára gondolsz az ember? Össze akartam vetni, de nem volt már rá időm, hogy elolvassam, belenézsek újra az Esti Kornél-történetekbe, most valószínűleg meg fogom tenni, mert nagyon érdekel. De ettől nem félsz, hogy nagyon erősen kötődik majd az Esti Kornél-történetekhez?*

– Nem baj, hogyha azt mondhatja az ember, hogy Kosztolányi Dezső a társszerzője egy könyvnek, ez azért elég jól hangzik. Másfelől pedig nincs így. Vannak ugyan utalások, de nagyon önálló ez a karakter, és nagyon benne van azért ez a fajta XXI. századiság, amiről beszéltem. Nagyon érzem benne a kortárs budapestiséget. Másfelől mint szöveg sokrétű. Tehát nem lehet egy Kosztolányi-novella poétikájából magyarázni ezt a könyvet.

– *Bennem is felmerült, hogy keresem, ahogy te mondtad, a párhuzamokat. Felmerült bennem, hogy nem szűkíti-e, nem korlátozza-e az értelmezhetőségét.*

– Őszintén szólva lehet, hogy még örültem volna is, ha sikerül egyeneműbb, Kosztolányi-szerű szövegeket írnom, de nem sikerült. Egyre abszurdabbá váltak hőseim körül a helyzetek. Az utolsó elbeszélés alapja az ismert Kafka-elbeszélés: az ügynök, Gregor Samsa bogárrá változik. Én ezt megfordítottam: egy bogár Gregor Samsává változik, egy Paulay Ede utcai padlásszobában találja magát, egy lakásban, ahol ketten élnek, és egyszer csak, amikor azok kijönnek reggel a nappaliba, ott egy meztelen férfi a földön. Mit csinál ezzel a helyzettel a társadalom? Ilyen abszurd helyzetből abszurd írás következik. Nem hiszem, hogy annak Kosztolányihoz sok köze van. A századfordulóhoz sem, és az Esti Kornélt író Kosztolányihoz sem.

(...)

– *Egy kicsit bevonnám Tibort is. Nem merem megkérdezni, hogy mennyire ismeri ő a könyvedet, a Pesti Kornélt...*

– A Pesti Kornélt nem ismerem, úgyhogy nem tudok hozzászólni... De egyébként Tamás korábbi irományait ismerem, a legutolsó verseskötete számomra revelációként hatott, nagyon jónak tartom, egységesnek. A mai magyar költészetben a bulvárköltészet az, ami dívik...

– *Mit értesz azon, hogy bulvárköltészet?*

– Kis anekdoták rímelve, nyugatosan, poénok.

– *Nem hallottam még ezt a fogalmat, de lehet, hogy tájékozatlan vagyok.*

– Nem hallhattad... Ezek olyanfajta költések, amiket akár a bulvárlapokban is lehetne közölni. Egy nagyon óvatos kis szexecske, egy kis finomkodás, egy

kis anekdota, amit megért Mari néni is. Magamon kívül vagyok, ha ilyet olvasok. Tamásnak az utolsó kötete vékonyka, szerencsétlen, ránézésre nagyon soványka, kis tizenkettedik kismalac, amelyiknek már nem nagyon jut csöcs, de amikor elkezded olvasni, rájössz, hogy egy nagyon komoly, kemény, jól meggondolt kötet. A költő nem meggondolásból igazából nagy. Ez egy háttérből kijövő, alapos munka, amit én nagyon szeretek. Ennél jobbat, többet nem tudok róla mondani.

(...)

– *Mennyire ambicionálsz, hogy az irodalom életében jelen legyél, nyomot hagyva úgy is mint szerkesztő, irodalomszervező, és másfelől íróként is? Ez a két dolog nagyon sok esetben együtt jár, de te nagyon sok mindent csinálsz.*

– Egy időben ambicionáltam ezt. De én alkatilag inkább introvertált vagyok, és nem nagyon tetszik nekem a közéleti szerep. Vagy legalábbis nem mondanám, hogy hiányzik. Az én szenvedélyem az írás, szeretek bogarászni dolgokkal, és túlságosan öntörvényű vagyok ahhoz, hogy igazából, komolyan mást tudjak csinálni.

– *Mit jelent ez az öntörvényűség ebben az esetben?*

– Jó példa szerintem ez a könyv. Valami elindul, és addig nem hagy nyugodni, amíg meg nem csinálom. Ahhoz, hogy egy háromszáz oldalas könyvet az ember megírjon, ahhoz kell egy bizonyos megszállottság.

– *Ez úgy indult, hogy írsz egy könyvet, ehhez a könyvhöz megírod a novellákat, vagy jöttek a novellák, aztán azt mondtad rá, hogy ez egy könyv?*

– Alakult ez párhuzamosan. Ez megszállottság a részemről, és én ezeket a megszállottságaimat kedvelem igazán, ezeket tartom az identitásom meghatározójának. Nem állítom, hogy nincs bennem egyfajta kritikai érdeklődés. Azt, hogy az ember szerkeszt vagy szövegeket gondoz, mindazt, ami a szerkesztőségi munkával jár, olvasva a kéziratokat elbírálod, visszaadod, elfogadod, mindezt inkább terhes munkának tekintem, mintsem a kreatív önépítés részének.

– *Ha jól tudom, a Kortársnak vagy vagy voltál szerkesztője, de ugyanúgy láttam a neved a Szépirodalmi Figyelőn is...*

– A Szépirodalmi Figyelőnek már nem vagyok szerkesztője, a Kortársnál versrovatot vezetek, igazság szerint ez áll legközelebb hozzám. A doktori disszertációmát poétikaelméletből írtam, ezen a területen vagyok leginkább otthon.

– *Milyen szerkesztő vagy, aki kér kéziratot szerzőtől, költőtől, vagy aki várja, hogy jelentkezzenek?*

– Is-is. A számomra kedves emberektől mindig kérek.

– *Kik a számodra kedves emberek?*

– Papp Tibor.

– *Ez nagyon jó válasz volt.*

– *Volt egy tanulmányod a Kortársban, sajnos nem tudtam megnézni, mikor jelent meg, de te lehet, hogy fogod tudni... Mégiscsak jó lenne, ha megtalálnám, mert szeretném pontosan idézni. Azt írod, hogy „A kilencvenes évek fiataljainak költészetében szelíd ‘rendszer váltás’ történt. Markánsan új – ha*

nem is előzmények nélküli – lírai nyelv alakult ki az évezred végi Magyarországon. Ez a hagyományváltás – hiszen erről van szó – olyan összetett, saját társadalmi alakzatait is megvalósító irodalmi szemléletváltással jár, melyet a kilencvenes években a legkülönbélebb orgánumokról visszhangzó, meglehetősen átpolitizált posztmodern-vita megnyilatkozásai részben nem, részben felszínesen, sőt, félrevezető módon érintenek. Sajátos, új dialektusok születtek, bizonyos irányvonalak már ma is kimutathatók.” Ez mikor jelent meg?

– Nem tudom a pontos dátumot, de ez tényleg egy nagyobb munkám volt...

– Jelentőségében is, azt hiszem, jelentős tanulmány...

– Ez egy érdekes történet. Gyűlnek, ugye, a polcon a pályatársak verseskötetei, főleg egy szerkesztőnél, óhatatlanul... Részben barátok, részben olyanok, akiket nem ismersz, csak az írásaikon keresztül. De mindenesetre elkezdnek gyűlni, én pedig tünődni kezdtem bizonyos dolgokon – ez a fiatal költészet egyébként is téma volt, többféle antológia megjelent –, gondolkodtam azon, hogy én hogy tudnám csoportosítani ezeket az anyagokat. Ki az, akit értékelek, miért... Amint elkezdtem felfejteni, ráébredtem, hogy ez baromi bonyolult. Nagyon nehéz megtalálni az alapfogalmakat, és nincsenek fogódzók a kritikában. Gondoltam, van néhány elképzelésem, ezt a pár fogalmat megpróbálom bevezetni. Ebben a tanulmányban körülbelül négy-öt olyan fogalom volt, amit talán ma is találónak érzek. Ezek alapján elkezdtem azokat a könyveket, munkákat, amiket épp akkor fontosabbnak éreztem, próbáltam ezeket a fogalmak mentén csoportosítani. Nyilván bizonytalan talajon mozogtam, de azt hiszem, tényleg volt valamiféle hatása, mert szolid visszhangot keltett.

– Érdemes lenne ébren tartani vagy újra felébreszteni ezt a visszhangot. Egyrészt új fogalmakat vezetsz be, és ezek valóban nagyon izgalmasak, a szerepvers, a széttartó szerkezetű vers, amiről beszélsz, vagy amit az újholdasokról mondasz. Szerencsés az a „nemzedék”, most nevezzük így, akár tegyük idézőjelbe, amelynek vannak olyan szakemberei, akik az elméletet képesek a saját nemzedékük számára megfogalmazni; erre tettél kísérletet. Engem egy dolog zavar, tulajdonképpen nem is zavar, de ezért szóba hozom: nagyon széles az a skála, amin mozogsz. Egy kalap alá kerülnek, hogyha vulgárisan fogalmazok, számomra korban és művekben is egymástól nagyon távol eső emberek. Mondjuk az egyik helyre teszem Térey Jánost, a másik helyre Jónás Tamást, lehet, hogy nem is ez a legszélesebb, és nem biztos, hogy szerencsés. Te mindenesetre nagyon jól el tudod ezt fogadtatni. Ezért gondolom, mivel téged olyan embernek ismertelek meg, most, hogy pár napon keresztül foglalkoztam a dolgaidal, aki képes erre. Ezt érdemes lenne folytatni, nemcsak azért, mert hálás lesz majd neked ez a nemzedék, hanem mert azt hiszem, hogy nagy szüksége van rá.

– Megnéztem egyszer a közismert módon „spenót”-nak nevezett irodalomtörténetben, mit ír Kosztolányiról. A kritikus Kosztolányiról szerepel ott valami olyasmi, hogy deskriptív, leíró kritikát gyakorol. Mindenkivel azonosul, elfogadja a szerzőket. Ez nekem szimpatikus. Magam is próbálok szempontokat találni ehhez. Nem vagyok értékelő fajta, próbálok megírni, hogy nekem miért fontos valaki, vagy miért nem fontos valaki, ennyi. Ehhez volt szükségem fogalmakra, amikor úgy éreztem, támpontot találok ahhoz, hogy valakinek a teljesítményét értékeljem, vagy akár hogy mi hiányzik belőle, megtaláljam. Ez egy furcsa azo-

nosság megint Kosztolányival. Újabb kérdéskör az említett „posztmodern-vita”. Úgy éreztem, hogy itt régi fogalomról van szó, ami igazából csak nálunk új, elsősorban az egyetemi kritikában. Nagyon bosszantott akkoriban, mert úgy éreztem, hogy nagyon sok részletesebb és finomabb karakter, jellemvonás elvész, hogyha csak e mellett a fogalom mellett vagy ellen kardoskodunk. Egy nagyon vicces helyzetet hadd mondjak el ezzel kapcsolatban. A Napkút Kiadó vezetője, Szondi György egy időben Szófiában a Magyar Intézet vezetője volt. Rendezett egy beszélgetést a kortárs fiatal magyar irodalomról, ezen én mint kritikus vettem részt. Lackfi Jánossal tartottunk egy kis előadást, elmondtuk a magyar „fiatal irodalomról” a véleményünket. Ezt az ottani közönség meglehetősen érdeklődéssel fogadta, de ahogy egy irodalmi beszélgetés zajlani szokott, meglehetősen nyugalomban – hogy kerüljem a „közöny” szót. Egyszerre bedobtam azt a szót, hogy „posztmodern”. Abban a pillanatban mindenki fölugrált, vadul vitatkozni kezdett. Kiderült, ez itt is beletalált valamibe. Láttuk, itt ránk már semmi szükség, akár szépen ki is sétálhatunk.

